

## ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Н. Б. Галіяш

*Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського  
ННІ медсестринства*

У статті розглянуто основні соціальні проблеми людей похилого віку. Обговорюється важливість адресного, диференційованого підходу до організації роботи соціальних служб, що забезпечують підтримку людей даної категорії.

## CHARACTERISTICS OF THE BASIC SOCIAL CONCERNS OF ELDERLY PEOPLE

N. B. Haliyash

*Ternopil State Medical University by I. Ya. Horbachevsky  
Institute of Nursing*

The article reviews the main social problems of the elderly people. We discuss the importance of targeted, differentiated approach to social services that provide support to people in this category.

**Вступ.** У багатьох країнах частка осіб, що досягли пенсійного віку, уже наблизилася до максимальної величини й у майбутньому, ймовірно, не зростатиме. Сьогодні кожний п'ятий житель України (20,4 %) досяг 60-річного віку. Число людей 65 років і старших, що у 1994 році становило 14 %, у 2025 році збільшиться до 21 % [1]. Проблеми літніх людей мають глибинні причини і мають тривалий характер. Однак серед населення літнього віку (для чоловіків 60–74 роки, для жінок 55–74 роки) і старого (75–90 років) віку можуть з'явитися важливі зміни, наприклад, збільшиться число «старих», а кількість людей, що прожили не більше 15 років після виходу на пенсію, знизиться [2]. Важливо не змішувати всі групи людей похилого віку, а розглядати кожну групу з розривом не більш 10–15 років. Тільки тоді можна одержати об'єктивні дані, що характеризують людей цього віку та їх потреби, і які можуть бути використані для планування і покращення соціальної роботи та діяльність установ охорони здоров'я.

**Основна частина.** Зміни статусу людини в старості викликані, насамперед, припиненням або

обмеженням трудової діяльності, зниженням соціальної та біологічної адаптивності, погіршенням самопочуття, трансформацією ціннісних орієнтирів самого способу життя і спілкування, а також виникненням різних утруднень як у соціально-побутовому, так і психологічному пристосуванні до нових умов. Люди похилого віку схильні до негативних емоцій, неспроможність щось робити для інших викликає почуття неповноцінності, роздратованості та бажання сховатися, що в майбутньому може перерости в байдужість до навколишнього світу.

Слід зазначити, що до проблем старості та її визначення вчені і практики підходили і підходять з різних точок зору: біологічної, фізіологічної, психологічної, функціональної, хронологічної, соціологічної та ін. А звідси і специфіка рішення проблем суспільного й соціального стану, ролі і місця в родині, в організації соціального забезпечення й обслуговування, соціальної реабілітації, соціального піклування над людьми похилого віку.

Зміна соціального статусу людини в старості, як показує практика, насамперед, негативно позначається на її моральному та матеріальному становищі, негативно впливає на психічний стан,

знижує опірність до захворювань і адаптацію до змін навколишнього середовища.

З переходом у категорію людей похилого віку, пенсіонерів найчастіше докорінно змінюються не лише взаємини людини і суспільства, але і такі ціннісні орієнтири, як сенс життя, щастя, добро і зло тощо. З віком змінюється ціннісна ієрархія самооцінки. Люди похилого віку приділяють менше уваги своїй зовнішності, зате більше – внутрішньому і фізичному станові. Змінюється тимчасова перспектива особистості [3].

Відхід у минуле типовий лише для осіб старшого віку, інші більше думають і говорять про майбутнє. У свідомості літньої людини найближче майбутнє починає переважати над віддаєним.

Ставлення до старості зумовлене віковими стереотипами, що засвоюються з дитинства. Ці стереотипи підтримуються культурною традицією, підсилюються засобами масової комунікації і соціальним оточенням. Поширена думка, що люди похилого віку інтелектуально деградують, не приносять користі суспільству, не живуть повноцінним життям, а доживають, суттєво впливає на поведінку осіб старшого віку, внаслідок чого знижується їх власна самооцінка. Упереджене ставлення до людей похилого віку впливає на формування суспільної думки, соціальних ролей і культурних форм активності звужує рамки їхнього життя. Гостро постає проблема повноцінного інтегрування людей “третього віку” у соціокультурне середовище, адаптації до нових умов життя в посттрудо́вий період [4]. Проте роки старіння (а це може бути період до 20–25 років) можуть бути активними і приємними. Багато що тут залежить від самої людини, її оточення, стану здоров'я і фізичної активності, а головне від відповідного емоційного настрою.

Вивчення проблеми старіння вказує на можливість і необхідність підготовки людей до цих змін. Мета полягає не лише в підтримці фізичного стану особи, але вимагає і створення умов для її психологічної адаптації та соціально-побутової підтримки. Значну роль в цьому відіграє активний розвиток сфери соціальних послуг для людей похилого віку та робота соціальних працівників.

Насторожує факт, що близько 50 % людей похилого віку після першого контакту з чиновниками не приходять за соціальною допомогою повторно, тому що в них залишається почуття гіркоти й образи. Одна з причин виникнення цього

почуття – недостатнє фінансування державою соціальних послуг і пільг для малозабезпечених прошарків населення, відсутність строгого обліку адресності соціального захисту.

Зміни в організації соціальних служб та економічних підходів, пов'язаних із значним зростанням частки людей похилого віку в структурі населення України, є неминучими. Вже на сьогодні система соціальної допомоги та соціальної роботи, працюючи за максимальних навантажень, не в змозі повністю забезпечити потреби літніх людей, і близько 7,5 % пенсіонерів залишаються поза сферою її уваги і діяльності. А в майбутньому ця система може виявитися неадекватною щодо зростаючих вимог, якщо не запланувати її розширення та зміну підходів до надання послуг даній групі населення. Диференційований підхід повинен стати обов'язковим у соціальній роботі з людьми похилого віку [5].

Ще більш гострою необхідність одержання об'єктивних зведень для розумного планування і безпосередньої реорганізації соціальних служб у районах або регіонах, де потреби швидко зростаючого числа людей похилого віку, залежних від цих служб, не задовольняються повною мірою. Для прогнозування потреб у соціальному обслуговуванні і соціальній роботі важливе визначення динаміки росту чисельності осіб у віці від 75 років і більше, а не загальне збільшення числа людей, старших 55 років. За даними Інституту соціальних досліджень, 80 % осіб, старших 75 років – це категорія людей, які мають найбільшу потребу в повній сторонній допомозі й обслуговуванні.

Особливої уваги заслуговує і відношення самих людей похилого віку до тієї допомоги, що їм надається соціальними працівниками. Практичний досвід і спеціально проведені дослідження дозволяють виділити кілька визначених стереотипів поведінки з людьми похилого віку.

1. Часте неприйняття соціальної допомоги в повсякденному житті; недовіра до соціальних працівників, небажання бути залежними від чужих, сторонніх людей.

2. Явні установки, прагнення і наполегливість в отриманні якомога більшої кількості послуг з боку соціальних працівників, покладання на них виконання всіх побутових обов'язків.

3. Незадоволеність своїми життєвими умовами переноситься на соціальних працівників, з якими безпосередньо спілкується особа похилого віку.

4. Соціальний працівник сприймається як об'єкт, що несе пряму відповідальність за їхній фізичний, моральний і матеріальний стан.

Звичайно, основна частина людей похилого віку, з якими ведеться соціальна робота в різних її напрямках, висловлює свою щирю вдячність соціальним працівникам, високо оцінює їх працю. Однак нерідко трапляються випадки недоброчинного ставлення, підозрливості, невдоволення послугами, що надаються. Іноді спостерігається надмірна запопадливість і вихвалання соціального працівника з метою домогтися тих послуг, що не входять у перелік виконуваних обов'язків.

Робота зі старенькими в усіх країнах вважається однією з найважчих як у фізичному плані, так і в емоційно-психологічному; для таких професій характерний великий відсоток "професійного вигорання". Щоб цього уникнути, необхідна хо-

роша підготовка, розуміння і знання психологічних особливостей людей похилого віку.

**Висновки** Таким чином, в організації соціальної роботи з людьми похилого віку необхідно враховувати специфіку їхнього соціального статусу не тільки в цілому, але й кожної людини зокрема, брати до уваги їх потреби, нестатки, біологічні та соціальні можливості, визначені регіональними особливостями.

У нових соціально-економічних реаліях суспільства проблема адресного, диференційованого підходу до організації роботи соціальних служб, що забезпечують підтримку людей похилого віку, стає ще більш значущою. Визначення специфіки цієї проблеми з урахуванням особливостей та потреб людини похилого віку в умовах старіючого суспільства може бути напрямом подальшого дослідження.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Шляхи підвищення якості і доступності надання первинної медичної допомоги людям літнього і старечого віку (огляд літератури та власних досліджень) / В. В. Безруков, В. В. Чайковська, Н. В. Вержиковська, Н. А. Хаджинова // "Журн. АМН України". – 2007. – Т. 13, № 2. – С. 291-305.

2. Первичная медико-санитарная помощь – Сегодня актуальнее, чем когда-либо: Доклад о состоянии здравоохранения в мире, 2008 г. // Всемирная организация здравоохранения, 2008 г. – ISBN 978 92 4 456373 1

3. Краснова О. В. Социальная психология старения : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведе-

ний] / О. В. Краснова, А. Г. Лидерс. – М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 288 с.

4. Новикова О. Ю. Сутність поняття "соціально-педагогічна адаптація людей похилого віку" / О. Ю. Новикова // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 59. Педагогічні науки. – 2011. – С. 136–140.

5. Холостова Е. И. Социальная работа с пожилыми людьми: учебное пособие / Е. И. Холостова. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и КО», 2002. – 295 с.